

VESNA TUĐINA GAMULIN

SENJSKA BISKUPIJA I MARKO ANTONIJE DE DOMINIS PREMA DOKUMENTU IZ GODINE 1600.

Vesna Tuđina Gamulin
Zavod za povijesne znanosti HAZU
HR 41000 Zagreb

UDK: 001:282:929 Dominis
Izvorni znanstveni rad
Ur.: 1993-02-10

Slika stanja senjske biskupije i prikaz karakteristika Marka Antonija de Dominisa prema iskazima svjedoka u zapisniku istražnog postupka provedenog u Grazu 1600. pred papinskim nuncijem za Gornju Njemačku, s ciljem da se ustanovi je li Dominis pogodna osoba za položaj senjskog biskupa i zbog potrebe da se prikupe podaci o stanju senjske Crkve.

Okolnosti postavljanja Marka Antonija de Dominisa za senjskog biskupa uglavnom su poznate¹, ali je njegovo djelovanje u tom razdoblju prilično različito interpretirano. Poznato je da Dominis nakon iznimno uspješne sveučilišne karijere u Veroni, Padovi i Brescii, nakon više od 20 godina istupa iz isusovačkog reda da bi preuzeo položaj administratora senjske biskupije nakon pogibije dotadašnjeg biskupa Antuna de Dominisa, njegova strica i odgojitelja, koji je stradao pod Klisom godine 1596.

Zbog mletačke politike očuvanja mira s Turcima, za biskupa je bio potreban čovjek koji će znati i moći smiriti uskoke, pa su, čini se, i Mlečani i car Rudolf II. bili skloni da se na to mjesto postavi Dominis, te preko Rima, putem svojih poslanika uspjeli postići da on pobijedi svoje suparnike: Ivana Albertića i fra Ciprijana da Luccu. Dominis nastoji uskočko pitanje riješiti njihovom demilitarizacijom i privođenjem mirnim zanimanjima zemljoradnje, ribarstva i trgovine, i prema uputama koje je u Rimu godine 1598. dobio od pape Klementa VIII. odlazi 1599. u Prag caru Rudolfu II. s prijedlogom da se uskoci isele preko Velebita u unutrašnjost Hrvatske, udovoljavajući na taj način i mletačkim nastojanjima da se uskoci uklone s jadranskih obala. Kado se radilo i o materijalnoj pomoći za njihovo preseljenje i smještaj, Dominis je iz Praga otputovao u Graz da zamoli za pomoć nadvojvodu Ferdinanda, a na povratku u Senj zaustavio se u Ljubljani

¹ Šime Ljubić, *O Markantunu Dominisu Rabljaninu*, Rad JAZU X, 1870. Franjo Rački, *Marko Antun de Dominis*, Vienac VI-1874. (br. 48-52)

ni kako bi dobio podršku i od kranjskih staleža. Poslije dogovora s uskočkim vođama, Dominis odlazi u Veneciju i tek u toj prigodi biva službeno potvrđen i posvećen za biskupa 13. kolovoza 1600., preuzevši tako mitru na politički vrlo problematičnom području. Uskočko je pitanje ušlo u kritičnu fazu kada je Ferdinandov general Rabatta provodeći po zadatku nasilno preseljenje uskoka, naišao na njihov otpor i 2. veljače 1601. dao pogubiti uskočke vođe, dok je njih oko 250 iselilo preko Velebita. Dominis se prihvatio zadatka da riješi financijsko pitanje tog preseljenja. U tu svrhu mnogo je putovao duž Primorja, iako su mu uskoci već tada prijetili smrću, a koncem kolovoza 1601. ponovno odlazi u Prag. Ni u Pragu, kao ni početkom prosinca u Grazu, Dominis nije imao uspjeha. U međuvremenu uskoci su ubili Rabattu i 12 njegovih ljudi, a Dominis je na povratku u domovinu početkom 1602. tajno stigao do Raba.

Uvidjevši da je njegova daljnja egzistencija na biskupskoj stolici u Senju praktički izgubljena, Dominis preko Ancone odlazi u Rim.²

Dominisova diplomatska misija posredovanja između uskoka, Venecije i habsburgovaca, na relaciji Rim, Prag, Graz, Senj, Venecija, može se nazvati neuspješnom, no ona nam otkriva kroz čitav Dominisov kasniji život postojanu značajku njegove osobe, a to je potpuno predavanje ideji koju želi ostvariti. Uvjerenje u ispravnost vlastitih ideja i stavljanje sebe u njihovu funkciju, da bi ih učinio efikasnijima, Dominisa dovodi u neizbježne sukobe. Svako takvo svjesno poistovjećenje ličnosti s idejom, u namjeri da se utječe na tokove historije, nailazi na nerazumijevanje i snažan otpor gotovo u svakoj sredini, i tu je, najvjerojatnije, početak svih nevolja i poraza, ali i uspjeha i pobjeda Marka Antonija de Dominisa.

U riznici kapele sv. Jurja u kraljevskom zamku u Windsoru u Engleskoj, gdje je Marko Antonije de Dominis bio dekan od svibnja 1618. do ožujka 1622., nalazi se rukopis³ zapisnika istražnog postupka provedenog u Grazu pred papinskim nuncijem za Gornju Njemačku, Jeronimom od grofovije Porcije. Postupak je vođen s ciljem da se ustanovi je li Dominis pogodna osoba za položaj senjskog biskupa, ali i zbog potrebe da se prikupe podaci o stanju senjske crkve, i trajao je tri dana, 22., 23. i 24. ožujka godine 1600. Saslušano je sedam svjedoka:

Nikola spalatin, iz grada i biskupije rapske, star 69 godina.

Franjo Clarius, doktor crkvenog i građanskog prava, savjetnik nadvojvode austrijskog Ferdinanda, star oko 35 godina.

Magistar Aurelije a Pergola, provincijal reda sv. Augustina Pustinjaka, star 49 godina.

Ivan de Dominis, star oko 20 godina.

Otac Petar Cusics iz grada Rijeke, star 27 godina, svećenik, član reda sv. Augustina Pustinjaka.

² U vrijeme toga Dominisova boravka u Rimu umro je splitski nadbiskup Domenico Foconi i papa Klement VIII već 16. studenog iste godine 1602. imenuje Dominisa splitskim nadbiskupom.

³ Rukopis je pronašao, preveo i objavio Edo Pivčević pod naslovom: „Kako je de Dominis postao senjski biskup“ u časopisu CRKVA U SVIJETU, 18, 1983.

Rukopis je nabavljen 25. srpnja 1938. na dražbi kod londonske tvrtke Southeby od nekog njemačkog prodavaoca i sastoji se od 14 folio-listova od kojih je 13 ispisano, a 11 na obje strane. Ispisane stranice numerirane su od 91 do 103, što nam govori da je rukopis prvobitno bio dio neke veće zbirke.

Andrija Ziren iz Gorice u akvilejskoj biskupiji, tajnik Nadvojvode u vrhovnoj državnoj vladi, star 35 godina.

Ivan-Krstitelj Clarius, liječnik nadvojvode Ferdinanda, nepoznatih godina.

Pitanja su bila svrstana u dvije grupe. Neki su svjedoci odgovarali na prvu grupu od 8 pitanja o Dominisu, odnosno o njegovu podrijetlu, obrazovanosti i sposobnostima, neki na drugu grupu od 10 pitanja koja su se odnosila na grad Senj i prilike u biskupiji, a dvojica od njih (Spalatin i Ziren) na obje.

Pitanja o stanju senjske crkve bila su sljedeća:

1. U kojoj pokrajini leži grad Senj, kako je smješten i koje je veličine, je li napučen i koliko otprilike ima stanovnika, pod čijom je svjetovnom vlašću?

2. Postoji li u Senju stolna crkva, kojim je svecima posvećena, kakve je gradnje i u kojem je stanju, treba li popravke, ima li u njoj sve što je potrebno za svete obrede?

3. Kojoj je nadbiskupiji podložna i potpoma senjska crkva?

4. Kojih se svetaca tjelesa u njoj čuvaju i je li za nju vezano kakvo čudotvorno djelo vrijedno spomena?

5. Kojih crkvenih dostojanstvenika u njoj ima i koliko; koliko ima kanonika i da li se u njoj dnevno vrši služba Božja kako se dolikuje?

6. Obavlja li se u toj istoj crkvi dušobrižnička služba; kojih i koliko beneficija u njoj postoji osim kanoničkih; koliko donose kanoničke i druge nadarbine?

7. Koliko župnih i kolegijalnih crkava ima u gradu; koliko ima muških i ženskih samostana?

8. Je li dijeceza velika; koje su u njoj župne crkve i koliko ih ima?

9. Postoji li u Senju sjemenište; koji su u njemu đaci i kako se izdržavaju?

10. Koliki je dohodak biskupskog stola, u čemu se sastoji; ima li biskup uslijed svog položaja kakvu svjetovnu vlast; te konačno, postoji li u Senju kuća za biskupovo stanovanje i kakva je to kuća?

Svjedoci su na sva pitanja odgovarali pod prisegom na Sveto pismo i trebali navesti izvor svog znanja, naime na koji su način saznali ili znaju ono što su izjavili.

Odgovori svjedoka uglavnom su ujednačeni, s nekim razlikama uglavnom u kvantitativnim određenjima prema pojedinim pitanjima.

Prvi ispitanik Nikola Spalatin na prvo pitanje o gradu Senju odgovara opsežnije i slikovitije od ostalih kad kaže „da se nalazi u kraljevstvu Dalmacije, dandanas već odavno u sklopu Hrvatskog kraljevstva; da leži u najužem kraju udoline i vrlo je teško dostupan s morske strane; da ima tvrđavu na brdu koja dominira gradom time što se iz nje može gađati lumbardama i strelicama; da je grad dosta malen, no da je u starini bio prilično poznat i na glasu zbog vojnika najamnika i trgovaca; da ima nestalno, nepostojano stanovništvo, koje ne broji tisuću duša, i koje koristi svaku ratnu priliku da navalni na Turke i pohara njihov teritorij, te za to vrijeme grad potpuno opusti, da bi se zatim opet napučio do iduće slične zgrade. S obzirom na svjetovnu vlast grad stoji pod carem kao kraljem Ugarske”.

Na isto pitanje Ivan de Dominis odgovara da grad „... u opsegu nema ni talijansku milju, ima oko osamstotina obitelji ili ognjišta i gusto je napučen”, dok Petar Cusics slično kaže: „da u opsegu ima više od pola talijanske milje; da ima oko šest stotina ognjišta ili obitelji, te da je prilično gusto napučen”, a Andrija Ziren o brojnosti senj-

skog stanovništva kaže da „... ima oko osamstotina ognjišta ili obitelji, vrlo je gusto napučen i ima više od tisuću duša”.

Svi ispitanici znali su da svjetovnu jurisdikciju nad gradom ima car kao kralj Ugarske, Hrvatske i Dalmacije.

Odgovor na drugo pitanje kod svih ispitanika uglavnoj je istovjetan, a najkoncizniji je onaj oca Petra Cusicsa koji kaže da „u Senju postoji stolna crkva pristojne veličine, ali prilično stara i postoji opasnost da se sruši; posvećena je Blaženoj Djevici, i zahtijeva velike popravke; ima prilično lijepe liturgijske predmete za svete obrede”. Razlika u izjavama svjedoka postoji samo u doživljaju veličine dotične crkve, jer Nikola Spalatin drži da crkva: „nije osobite veličine, pače je malena”, Andrija Ziren je vidi kao „prilično prostranu”, dok se Ivan de Dominis slaže s oznakom da je „pristojne veličine”.

Na treće pitanje svi su odgovorili da je senjska biskupija podložna splitskoj nadbiskupiji, osim Nikole Spalatina, koji je rekao „da nije siguran pod kojom je nadbiskupijom ta crkva”.

Na četvrto pitanje odgovori svih svjedoka podudaraju se utoliko što ni jedan ništa ne može reći o tjelesima svetaca, relikvijama i za njih vezanim čudotvornim djelima.

Na peto pitanje, ukoliko su znali preciznije odgovoriti, svjedoci su potvrdili da senjska crkva ima jednog arhiđakona, jednog arhiprezbitera i jednog predstojnika i još nekoliko kanonika, sve zajedno oko 7 ili 8 crkvenih dostojanstvenika, a svi su posvjedočili da se služba Božja vrši dolično i redovito, dok dvojica od njih, Spalatin i Cusics ističu da se služba odvija ponajviše na hrvatskom (ilirskom) jeziku.⁴

U odgovoru na šesto pitanje svi su ispitanici izjavili da se dušobrižnička služba uredno obavlja, ali na pitanje o beneficijama i nadarbinama odgovorili su samo Ivan de Dominis i Petar Cusics, slažući se da iznose oko 50 dukata.

I na sedmo pitanje svi su složno odgovorili da u Senju nema druge crkve osim stolne i da postoje dva muška samostana, jedan od franjevaca stogoredaca i drugi dominikanaca.

Odgovor na osmo pitanje o veličini dijeceze, također je jednoznačan sa smislom: „da jedva i postoji dijeceza osim gradova Otočca i Brinja. Sve ostalo je okupirano od Turaka”, kako kaže Petar Cusics.

Na deveti upit o postojanju sjemeništva u Senju svi su ispitanici izjavili da ga nema, osim Nikole Spalatina, koji nije znao odgovoriti.

Odgovori na deseto pitanje najbolje otkrivaju stupanj informiranosti svjedoka o općem i trenutnom stanju biskupija, i zato ih sve navodim:

Nikola Spalatin: „odgovorio je da je senjskoj biskupiji pripojena vrlo stara modruška biskupija, da je grad Modruš udaljen od Senja jedan dan hoda i da je već opustošen od Turaka, te da je u starini pripadao gospodi Frankopanima; a modruška biskupija ima stanovite prihode u Vinodolu koji dosižu četiri stotine dukata i da te prihode sada obično daju senjskom biskupu, jer on inače ništa ne dobiva u ljetini iz samoga Senja osim dvanaest talira, te da pored toga ima u gradu Rijeci dvjesto florina, koji iznos mu u svojoj darežljivosti i dobroti doznaju prejasni nadvojvoda austrijski, kao što to sada čini Prejasni Nadvojvoda Ferdinand. Biskup međutim nema svjetovnu jurisdikciju. Ima prilično prikladnu kuću spojenu sa stolnom crkvom u gradu Senju.”

⁴ Spalatin jezik naziva ilirskim a Cusics hrvatskim.

Ivan de Dominis: „odgovorio je da su prihodi prilično slabi i da je zemlja odakle prihodi dolaze zaposjednuta od Turaka; međutim, od onoga što je okolo grada prihodi iznose 20 dukata, te k tome grad Rijeka daje jednu desetinu u vijednosti od oko 200 dukata. Dandanas je zbog oskudnosti prihoda uprava modruške biskupije pripojena senjskoj. Grad Modruš je, kako kažu, opustošen i razoren i tamo nema nikakve civilne vlasti. Uz katedralu u Senju postoji biskupska kuća koja je prilično stara i prijeti da se sruši, tako da ne samo crkva nego i biskupov dom zahtijevaju velike popravke.”

Petar Cusics: „odgovorio je da su prihodi senjske biskupije maleni, ali da ima nekih prihoda iz mjesta koje se zove Vinodol, i koji zapravo pripadaju modruškoj biskupiji. Prihodi su odatle u vinu i u žitu. Biskupija ima također jednu desetinu u gradu Rijeci; ta desetina je dana na zakup za iznos od 200 talira. Osim toga prima 100 florina od nadvojvode Ferdinanda; tako da sve u svemu prihodi mogu iznositi 800 florina, već prema tome kakva je godina. Biskup nema svjetovnu jurisdikciju. Ima kuću spojenu sa stolnom crkvom; no kuća je u lošem stanju i prijeti opasnost da se sruši.”

Andrija Ziren: „odgovorio je da biskup obično prima neku desetinu u žitu i vinu u gradu Rijeci, te još kao ispomoć stotinu florina od Prejasnog Nadvojvode Ferdinanda; no tokom dugo godina što ima da je na dvoru primijetio je da senjski biskupi primaju prihode koji su preostali od opustošene i gotovo zamrle modruške biskupije. Ne misli, međutim, da prihodi, računajući ih sve zajedno, sežu do tisuću florina; no znade da biskupija ima kući tik uz stolnu crkvu za stanovanje biskupa; prilično dolična kuća, kao što je čuo.”

Ovaj je dokument u cijelosti dragocjen kao izvor mnogih podataka o gradu Senju i senjskoj biskupiji na prijelazu iz 16. u 17. stoljeće, posebno stoga što znanja, dojmove i zapažanja suvremenika iznosi onako kako su ih oni izgovorili, svježim i slobodnim jezikom, što nam omogućuje stvaranje žive slike doba i ljudi u kojem je nastao.

Isto tako, na pitanja o Dominisovoj prikladnosti za položaj senjskog biskupa i njegovim duševnim značajkama odgovarali su ljudi koji su ga poznavali i iz čijih iskaza čitamo karakterne osobine kako Dominisove, tako i one njih samih.

Pitanja o osobnim karakteristikama Marka Antonija de Dominisa:

1. Je li rođen u zakonitom braku i od katoličkih roditelja?
2. Je li navršio trideset godina?
3. Je li svećenik, ili barem ima već šest mjeseci da je zaređen za svećenika?
4. Ima li stupanj doktorata ili diplomu iz teologije ili crkvenog prava, ili je barem stekao javnu svjedodžbu neke akademije kojom se potvrđuje da je sposoban obučavati druge? Također, u kojim mjestima, koliko dugo i što je plodno pridonio fakultetu u kojemu je stekao titulu doktora ili svjedodžbu akademije?
5. Je li već dugo dobro upućen u crkvene funkcije?
6. Odlikuje li ga čistoća vjere, neporočan život, razboritost, praktičnost, i pošten glas?
7. Ima li kakvu tjelesnu ili duševnu manu, ili postoji kakva druga crkvena zapreka njegovu unapređenju u stolnu crkvu?
8. Napokon, drži li se sposobnim da dobro upravlja stolnom, posebice senjskom crkvom za koju je kandidiran, zavređuje li da bude unaprijeđen na taj položaj i drži li se da će njegovo unapređenje koristiti istoj crkvi?

Odgovori svjedoka na većinu pitanja bili su jednoznačni, odnosno svi su izjavili da je Dominis rođen u zakonitom braku i da potječe od katoličkih roditelja, i da „u njegovu zavičaju nema krivovjernika” (Spalatin), „jer krivovjericima nije dopušten pristup u onu zemlju” (F. Clarius), „niti ih tamo ima” (Ziren), da je sigurno navršio trideset godina, „a možda je dostigao četrdesetu” (F. Clarius), „jer je već počeo sjediti” (Spalatin), da je već dugo svećenik i svi su svjedoci prisustvovali njegovim misama, „na slavenskom i talijanskom (jeziku)” (Spalatin) da je vrlo učen „jer je predavao filozofiju te je uvijek uživao glas čovjeka pogodnog i sposobnog da podučava druge” (F. Clarius), i „posjeduje neke matematičke naprave koje je on projektirao i izradio” (Ziren), a „svi koji su ga čuli i znali držali su ga duboko učenim i obrazovanim čovjekom” (I. Clarius), „da posjeduje veliku praksu u pogledu crkvenih funkcija” (F. Clarius), „da posjeduje veliku praksu u pogledu crkvenih funkcija” (F. Clarius) i nitko ne zna nijednu njegovu ni tjelesnu ni duševnu manu.

Odgovore na šesto pitanje o čistoći Dominisove vjere, neporočnom životu, razboritosti, praktičnosti i poštenom glasu prenosim u cijelosti; jer odudaraju od, u historiografiji već skoro uvriježene, negativne ocjene njegova značaja. Nikola Spalatin „smatra ga dobrim i primjerenim katolikom, vrlo čestita, gotovo sveta života, te da je po njegovu sudu čovjek vrlo razborit i obdaren praktičnim smislom”.

Franjo Clarius „odgovorio je da, što se tiče čistoće vjere, u to ne može biti nikakve sumnje; u pogledu pak neporočnog života i poštenog glasa da znade da se tako temeljito opravdao od nekih kleveta svojih protivnika, kako u carskom dvoru tako pred prejasnim nadvojvodom Ferdinandom, da je čistoća njegove nevinosti izašla jasno na vidjelo, te da mu je to poznato jer je sve to vidio iz pisanih izjava podnesenih tim samim prinčevima”.

Aurelije a Pergola „odgovorio je da nema nikakvih ograda, još manje sumnji, što se tiče čistoće vjere, a isto tako u pogledu naporčnog života, te o njemu ima najbolje mišljenje, kao što je on uostalom općenito gledan među ljudima u onoj zemlji”.

Andrija Ziren „odgovorio je da je u pogledu vjere u svemu savršen, te da je izvrsnog karaktera i glasa; da je sve to mogao ustanoviti na slijedeći način: prije nekoliko mjeseci se dogodilo da su protiv njega bile učinjene neke pritužbe i podnesene Prejasnom Knezu, no pritužbe (premda je po dekretu i zapovijedi Kneza bila provedena istraga preko povjerenika imenovanih u gradu Senju) nisu mogle biti dokazane ili na bilo koji način potvrđene, pa se tako čini da su potekle iz zavisti i suparničkog jala, te sama ta činjenica pokazuje da je on čovjek krajnje razborit i da se vrlo dobro razumije u svoj posao”.

Ivan-Krstitelj Clarius „odgovorio je da ga drži savršenim katolikom, prilično primjerenom života, vrlo obdarenim razboritošću i praktičnim smislom te, kao što je prije rečeno, ima prilično ujednačen temperament i sposoban je da se prilagodi novim problemima”.

Odgovori ispitanika na osmo pitanje o Dominisovim sposobnostima da upravlja crkvom ponovno nam prije svega oslikavaju Dominisovu ličnost.

Nikola Spalatin „odgovorio je da ga, budući da je čestitog porijekla i duboke učenosti, te prilično neporočna i primjerenom života, smatra vrlo podesnim i dostojnim, dapače da je iz tog razloga prvorazredan u gore rečenome, te da tako na njega gledaju i podređeni”.

Franjo Clarius „znade ne samo da je sposoban da upravlja katedralom, nego da njom upravlja vrlo dobro i uspješno, te drži da je za taj položaj u senjskoj crkvi jedva moguće

naći prikladnijeg čovjeka". Aurelije a Pergola „ga smatra prikladnim iz razloga koje je naveo (odgovarajući na prethodna pitanja); također je mišljenja da će biti koristan senjskoj biskupiji i Crkvi”.

Andrija Ziren „odgovorio je da po njegovu sudu i mišljenju cijeni i drži da je rečeni gosp. Markantun prikladan i sposoban da upravlja senjskom crkvom, te također smatra da će ovo unapređenje biti dobro za onu biskupiju, ne samo zato jer sam gosp. Markantun potječe iz istog naroda i govori istim jezikom,⁵ tako da može s njima raditi i predređene ispravljati, nego također jer su mu običaji tamošnjeg naroda dobro poznati, pa će se moći i znati vrlo dobro prilagoditi prilikama”.

Ivan-Krstitelj Clarius „smatra ne samo da je prikladan i sposoban da upravlja senjskom biskupijom, nego štoviše da crkvom vrlo dobro i vrlo uspješno vlada, i to zbog vrlina i duševnih darova, koje je u njemu sam spoznao tijekom dugih godina druženja i poznanstva, a o kojima je također čuo od mnogih drugih doktora i čestitih ljudi. Također misli da će biti od velike koristi za onaj narod i ljude da imaju njega za biskupa i pastira, ne samo zbog nauka i pobožnosti nego također zbog njegova znanja jezika, osobito slavenskog i talijanskog, na kojima on inače izvrsno propovijeda, te stoga jer iz razgovora s njim razabire da živo želi u tome pomoći onoj pokrajini”.

Budući da su prilično rijetki tako živopisni opisi koji bi omogućili usporedbu s prethodnim prikazima Dominisove ličnosti, treba reći da je sačuvan još jedan suvremen opis Dominisovog karaktera iz kasnijeg razdoblja njegova života. To je izvještaj iz pisma Fulgencija Micanzija, Sarpijeva suradnika i Dominisova poznanika, Englezu Williamu Cavendishu, budućem lordu od Devonshirea, od 24. veljače 1617., koje se u prijepisu nalazi u Rukopisnom odjelu Biblioteke britanskog muzeja u Londonu,⁶ dok se originalna korespondencija nalazi u privatnom arhivu obitelji Cavendish u Chatsworthu, Devonshire, i ovdje iznosim prijevod tog opisa. „Splitski nadbiskup, došavši u Englesku, iznio je svoj izvještaj u Manifestu,⁷ koji sam shvatio kao izraz njegovog cjelokupnog stajališta, a to što je napisao čista je istina... On je čovjek snažnog poštenja... Istina je, da čedan i primjeren život koji je vodio, učinio ga je cijenjenim kao prelata od časti kojih Crkva ima samo nekoliko. Što se tiče naobrazbe, on je mnogo učeniji nego dovitljiv. Pročitao je sva djela starih crkvenih otaca, zapisnike koncila i sve povjesničare. U svih ovih osam godina što sam ga prisno poznavao, on je živio jako umjereno i vrlo plodonosno izgarao u čitanju i pisanju. U raspravljanju uvijek sam ga smatrao upornim ali razumnim, a u obrani praznovjernih shvaćanja⁸ on bi sa strašću i naglom gorljivošću objašnjavao, pozivajući se na ono što je pročitao u tu svrhu, ili u drugom slučaju (što je bilo češće) uzeo bi vremena za istraživanje problema i onda bi sa punom objektivnošću davao tumačenja i iznosio istinu. Iznad svega, uvijek je uzimao k srcu sve šizme u Crkvi, i uvijek je najrađe o tome razgovarao, i to sa krajnjom strašću ali i smislom... Sve zajedno, najgore što se o njemu može misliti jest to da je zaljubljen u svoje vlastite knjige.”

⁵ Ovdje je Dominis eksplicitno identificiran kao pripadnik „istog” naime hrvatskog „naroda i jezika” („eiusdem nationis et idiomatis”), premda je kasnije u Europi vrlo često držan Talijanom.

⁶ Signatura: BM Add. MS 11,309, fol. 4v-5r.

⁷ Misli se na Dominisov spis *Marcus Antonius de Dominis, Archiepiscopus Spalatensis, suae professionis consilium exponit*.

⁸ Ovdje se pod „praznovjermim shvaćanjima” iz anglikanske perspektive misli na rimokatolicizam.

SENJER BISTUM UND MARK ANTONIUS DE DOMINIS NACH EINEM DOKUMENT AUS 1600.

Zusammenfassung

Ein sehr interessantes Dokument, das besonders für Senj große Bedeutung hat, und welches Prof. Edo Pivčević in der Schatzkammer der Kapelle des hl Georg im königlichen Schloß in Windsor (England) gefunden hat, öffnet Möglichkeiten ein lebendiges Bild der Umstände in Senj und in Senjer Bistum am Ende des 16. und anfangs des 17. Jahrhunderts zu beschreiben. Die Handschrift stellt das Protokoll des in Graz vor dem päpstlichen Nunziz für Oberdeutschland durchgeführten Untersuchungsverfahrens dar, in dem sieben Zeugnisse zwei Gruppen Fragen beantworteten. Die erste Gruppe bezieht sich auf Mark Antonius de Dominis (seine Abstammung, Bildung, Fähigkeiten für die Stelle des Senjer Bischofs), und die zweite bezieht sich auf die Stadt Senj und die umstände im Bistum. Das Dokument entdeckt Kenntnisse, Eindrücke und Bemerkungen der Zeitgenossen von Mark Antonius de Dominis, die ihn gekannt haben. Ihre Aussagen beleuchten die Charakteristiken von Mark Antonius de Dominis, aber auch von derselben Zeitgenossen.

Zum Zweck der Parallele mit den oben bearbeiteten Problemen, die sich auf die Persönlichkeit von Mark Antonius de Dominis beziehen, wird in diesem Artikel noch eine Beschreibung des Charakters von Mark Antonius de Dominis aus einer späteren Periode angegeben.

*Ruševine crkve sv. Franje i samo stana, u pozadini tvrđave Nehaj
Foto I. Stella, listopad 1943.*